



# АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ЕКОНОМІКИ

НАУКОВИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ЖУРНАЛ

№12(90)  
2008

## З М І С Т

Від редакції ..... 3

### **ЕКОНОМІЧНА ТЕОРІЯ ТА ІСТОРІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ДУМКИ**

Благодетелева-Вовк С.Л.  
Про використання культурологічної парадигми в економічній науці ..... 6  
Варченко О.М.  
Методичні підходи до дослідження ринкової кон'юнктури регіональних продовольчих ринків ..... 11  
Мельник О.Г.  
Сутність інновацій та інноваційного розвитку ..... 20  
Піратовський Г.Л.  
Економічна культура як об'єкт наукових досліджень ..... 27

### **СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО І МІЖНАРОДНІ ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ**

Белошапка В.А.  
Стратегические альтернативы международного развития украинских предприятий ..... 33

### **ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**

Серраскуеро З., Нуньес П.М.  
Ріст малих та середніх підприємств: емпіричні дані на основі динамічної панелі оцінювання ..... 40  
Калетнік Г.М.  
Удосконалення правового забезпечення функціонування ринку біопалива в Україні ..... 48  
Кириченко О.А., Кім Ю.Г.  
Методологічні основи економічної безпеки суб'єктів господарювання  
в трансформаційній економіці ..... 53  
Панчук Т.В.  
Моделні варіанти умов виробництва у тваринництві ..... 66

### **ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ**

Бугіє П.В.  
Вдосконалення формування витрат на підприємствах текстильної підгалузі ..... 72  
Жуковська Т.О., Кудря Я.В.  
Мотивування при формуванні корпоративного духу кадрів на акціонерних  
підприємствах машинобудування України ..... 77  
Кайшецький О.В.  
Розвиток позабюджетного фінансування в регульованні інноваційного розвитку  
державних підприємств ..... 84  
Коваленко Д.І.  
Спація як форма реструктуризаційних процесів на промислових підприємствах України ..... 92  
Обущак Т.А.  
Основні методичні напрямки оцінки фінансового стану торговельних підприємств ..... 99  
Ромашко О.М., Сопко В.В.  
Роль інвестиційної діяльності у формуванні прибутку підприємства ..... 107  
Шуак М.М.  
Економічна та стратегічна стійкість аграрних підприємств: теоретичний аспект ..... 113

### **РОЗВИТОК ПРОДУКТИВНИХ СИЛ І РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА**

Мошастирський Г.Л.  
Модернізація технологій управління економічним розвитком  
територіальних одиниць базового рівня ..... 119

Г.М. Калетнік

## УДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФУНКЦІОНУВАННЯ РИНКУ БІОПАЛИВА В УКРАЇНІ

*У статті розкрито проблеми правового забезпечення функціонування ринку біопалив в Україні. Охарактеризовано наявну нормативно-правову базу галузі виробництва та споживання біопалив. Проаналізовано законодавчо-нормативні акти окремих держав у сфері розвитку ринку біопалив. Надано рекомендації щодо вирішення на законодавчому рівні питання впровадження в Україні біопалив.*

*Ключові слова: ринок біопалив, біодизельне паливо, біоетанол, біосировина, біоенергетичні технології, енергоємні сорти сільськогосподарських культур.*

Літ. 15.

Г.Н. Калетник

## УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ПРАВОВОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ РЫНКА БИОТОПЛИВА В УКРАИНЕ

*В статье раскрыты проблемы правового обеспечения функционирования рынка биотоплив в Украине. Дана характеристика имеющейся нормативно-правовой базы в отрасли производства и потребления биотоплив. Проанализированы законодательно-нормативные акты отдельных государств в сфере развития рынка биотоплив. Представлены рекомендации по решению на законодательном уровне вопросы внедрения всех видов биотоплив в Украине*

*Ключевые слова: рынок биотоплива, биодизельное топливо, биоэтанол, биосырье, биоэнергетические технологии, энергоёмкие сорта сельскохозяйственных культур.*

G.M. Kaletnik

## LEGAL SUPPORT PERFECTION IN BIOFUEL MARKET FUNCTIONING IN UKRAINE

*The article brings to light the problems of legal support in the Ukrainian biofuel market functioning. The characteristics of the available statutory-legal basis in the field of biofuel production and consumption is given. Legislative and regulatory acts of separate states in the field of biofuel market development have been analyzed. Recommendations concerning the solving of problems in introduction of all kinds of biofuels in Ukraine on the legislative level are presented.*

*Keywords: biofuel market; biodiesel fuel; bioethanol; biocrude; bioenergy technologies; energy-intensive varieties in agriculture.*

**Постановка проблеми.** Нині все більше країн у світі декларує свою зацікавленість у виробництві палива з відношлюваних ресурсів. У багатьох із них виробництво біопалив здійснюється у промисловому масштабі. Так, у 2006 р. в країнах ЄС потужність біодизельних заводів досягла 6 млн. т на рік і в 2008 р. досягне, як свідчать прогностичні розрахунки ЄС, 8 млн. т. Виробництво біоетанолу випереджаючими темпами зростає в Бразилії, США та Канаді [12].

Становлення і функціонування ринку біопалив у країнах із промисловим його виробництвом регулюється нормативно-правовими актами.

У Євросоюзі врегулювання питань виробництва біопалив здійснюється через:

директиви щодо державної підтримки ринку біопалив;

- стандарти, які регулюють якість біопалив;
- державне фінансування наукових досліджень і дослідно-впроваджувальних робіт щодо сприяння розвитку біопалив;
- державну підтримку будівництва біопаливних заводів.

Важливою є директива 2003/30/ЄС Європарламенту й Ради Євросоюзу від 8 травня 2003 р. [8] щодо сприяння споживанню біопалив, а також інших видів відновлювального палива в транспорті.

**Аналіз останніх досліджень та публікацій.** Функціонування ринку біопалив як способу організації товарного виробництва зумовлюється низкою сировинних, технологічних, економічних й технічних проблем. Питання законодавчого врегулювання формування й розвитку біопалив розглянуто у працях О. Варченко [9], О. Водяникова [10], А. Задворного [11], В. Кравчука [13], Є. Протченко [14] та інших. Незважаючи на прийняття низки законодавчо-правових актів, нині в Україні ще не введено в дію систему економічних важелів стимулювання виробництва біосировини, видів біопалив та їх використання у різних сегментах ринку.

**Метою дослідження** є узагальнення правового забезпечення функціонування ринку біопалив в Україні та окреслення напрямів його удосконалення.

**Основні результати дослідження.** В Україні зроблені перші кроки в нормативно-правовому забезпеченні стимулювання і розвитку біопалив. Нині розвиток альтернативних видів палив регулюється такими законодавчими актами:

1. Закон України «Про альтернативні види палива» від 14.01.2000 №1391-IV [1], який визначає правові, соціальні, економічні, екологічні і організаційні принципи виробництва, видобутку та споживання альтернативних видів рідкого і газового палива на основі залучених нетрадиційних джерел і видів енергетичної сировини, спрямованих на створення необхідних умов для розширення виробництва і споживання цих видів палива в Україні.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 4.06.2000 №1044 «Про затвердження програми «Етанол» [5]. Основними напрямками програми є виробництво високооктанової киснево-вмісної добавки до бензину, етилтретбутилового ефіру, етилену, ацетону, синтетичного каучуку, біодизельного палива.

Метою програми є створення сприятливих умов для виробництва продукції з використанням біологічних джерел сировини та енергії, а також організація цехів для України і переорієнтація існуючих виробництв для використання продуктів переробки з відтворювальної сільськогосподарської сировини — етилового спирту та його похідних.

3. Указ Президента України «Про заходи щодо розвитку виробництва палива із біологічної сировини» від 26.09.2003 №1094 [3]. Указ був прийнятий з метою зменшення залежності національної економіки від імпорту нафтопродуктів, забезпечення розвитку агропромислового комплексу, поліпшення екологічної ситуації і з урахуванням Директиви 2003/30/ЄС Європейського парламенту і Ради ЄС від 8.05.2003 [8] для сприяння використання біологічних та інших видів палива із відновлюваних ресурсів.

4. Закон України від 20.02.2003 №555-IV «Про альтернативні джерела енергії» [2]. Цей закон визначає правові, економічні, екологічні й організаційні

принципи використання альтернативних джерел енергії і спрямований на сприяння розширення їх використання в паливно-енергетичному комплексі.

5. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 6.10.2003 №597-р «Про розвиток виробництва біодизеля в 2003 році», яким було передбачено розробку проекту Державної програми розвитку виробництва біодизельного палива на період до 2010 року.

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 5.10.2004 №1307 «Про порядок видачі свідоцтва про належність палива до альтернативного» [6].

7. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.12.2005 №576-р «Про затвердження Концепції Програми розвитку виробництва дизельного палива на період до 2010 року» [4].

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2006 №1774 щодо затвердження Програми розвитку виробництва дизельного біопалива на період до 2010 р. [7].

Основні завдання програми – сприяння будівництву заводів, які будуть виробляти дизельне біопаливо; створення зон концентрованого вирощування ріпаку з використанням сучасних технологій; забезпечення гарантованого збуту сільськогосподарськими товаровиробниками ріпаку, необхідного для виробництва біопалива; створення системи державних стандартів у сфері виробництва і використання альтернативних видів палива; використання у сфері виробництва і споживання дизельного біопалива економічних важелів і стимулів відповідно до законодавства; удосконалення структури земель сільськогосподарського призначення, зокрема, оптимізація площ сільськогосподарських угідь, зайнятих під ріпак.

Україна є однією з перших країн СНД, яка розпочала роботу з виробництва та стимулювання споживання біоетанолу шляхом затвердження програми «Етанол».

Це дало змогу організувати виробництво біоетанолу на державних спиртових заводах концерну «Укрспирт» та розробити відповідні технічні умови та галузевий стандарт України на бензини моторні сумішеві з вмістом біоетанолу.

Біоетанол, який виробляється на спиртових заводах концерну «Укрспирт», пройшов повний цикл стендових та експлуатаційних випробувань на автотранспорті м. Києва і у встановленому порядку допущений до застосування в Україні.

На сьогодні не прийняті підзаконні акти щодо законодавчого врегулювання умов функціонування повномасштабного ринку біоетанолу, яке повинно передбачати, зокрема, встановлення обов'язкової індикативної квоти на споживання біоетанолу виробниками бензинів.

У зв'язку з цим на виконання доручення Кабінету Міністрів України центральними органами виконавчої влади опрацьовується законопроект щодо встановлення обов'язкових норм використання біоетанолу під час виробництва бензинів моторних сумішевих із поступовим (до 2010 р.) доведенням його вмісту в бензинах до 5,75% загального виробництва. Також аналогічні законопроекти розроблено народними депутатами Верховної Ради України.

Запровадження обов'язковості використання біоетанолу повністю відповідає світовій практиці державного регулювання виробництва та використан-

ня біологічних видів палива (зокрема, Директиві 2003/30/ЄС), а також пріоритетам співробітництва в межах Угоди про партнерство та співробітництво Україна – ЄС, визначених під час П'ятого засідання Ради з питань співробітництва між Україною та ЄС (Брюссель, 11.03.2002) щодо співпраці у створенні ринку біопалив та охорони довкілля.

Нині в Україні основні інвестиції спрямовані, переважно, у галузь сировинної бази, оскільки іноземні та вітчизняні інвестори зацікавлені у збільшенні експорту насіння ріпаку, а не у переробці його на біопаливо. І тут слід згадати досвід Польщі, де згідно зі стратегією розвитку відновлювальної енергетики передбачається до 2020 р. досягнути 20% частки альтернативних видів палива у транспорті, для чого будується 26 біопаливних заводів потужністю від 25 до 150 тис. т пального на рік [12].

Для збільшення зацікавленості виробників біопалив законодавством Польщі передбачено низку заохочень:

- державні доплати до нових інвестицій у цій галузі як для фермерів, що вирощують сировину, так і для виробників біопалива;
- пільгові ставки акцизів на сумішеві палива з вмістом біопалив;
- спрощений порядок отримання дозволів на виробництво біопалива для сільгосптоваровиробників, які виробляють таке пальне лише для власних потреб.

У Німеччині діє 29 біодизельних та 3 біоетанолових високопродуктивних заводів, на яких виробляється близько 2 млн. т біопалива. Очікується, що у перспективі чисельність таких підприємств буде доведено до 40 біодизельних та 60 біоетанолових заводів [12].

Враховуючи високі темпи будівництва нових біопаливних заводів у країнах Європи та їх відсутність в Україні, можна очікувати, що наші сільгоспвиробники стануть лише постачальниками рослинної сировини для іноземних виробників.

Як свідчить досвід країн Європи, лише єдина і послідовна державна політика з використанням законодавчих та економічних засобів може гарантувати реальне впровадження біопалив на ринку.

Для вирішення на законодавчому рівні питання впровадження в Україні біопалив необхідно:

1. Мінагрополітики України за участю інших органів виконавчої влади сформувати міжвідомчу робочу групу для вивчення досвіду Німеччини, Франції, Чехії, Польщі щодо розвитку виробництва біопалива.

2. Урядовим структурам України активізувати роботу з розроблення, опрацювання і прийняття законопроектів із питань:

- обов'язковості використання біопалива, а також біопаливних добавок при виробництві традиційних видів дизпалив і бензинів з нафтопродуктів;
- виробництва біопалив підприємствами всіх форм власності;
- запровадження пільгових ставок акцизів;
- спрощення порядку оформлення та надання дозволів на виробництво біопалива;

- запровадження заходів державної підтримки виробників біопалив, біосировини, машин та обладнання, зокрема шляхом довгострокового державно-

го кредитування інвестиційних проектів, звільненням від сплати окремих податків тощо;

- виділення бюджетного фінансування робіт щодо проведення та впровадження наукових досліджень, створення та функціонування лабораторії біопалива.

Аналіз чинного національного законодавства щодо адаптації права ЄС у сфері використання біологічних палив засвідчив, що в українському законодавстві наголошується на альтернативності джерела, тоді як екологічні аспекти належним чином не враховуються.

**Висновки.** Законодавчі акти України сприяють створенню правової бази регулювання сфери використання біологічних палив. Питання полягає саме у забезпеченні ефективного виконання прийнятих законодавчих актів. Натомість механізм стимулювання виробництва й використання біологічних палив є дещо однобічним. Як зазначала Комісія ЄС, пропонуючи проект Директиви 2003/30/ЄС, регуляторні заходи мають бути поєднані із заходами в інших сферах, зокрема податковій.

Для впровадження дієвого механізму підтримки виробництва та використання біологічних палив державна політика має перейняти підхід ЄС щодо перенесення наголосу зі сфери регулювання пропозиції на сферу регулювання попиту. Це є саме той спосіб, який дозволяє використовувати економічні, а не адміністративні важелі регулювання.

1. Про альтернативні види палива: Закон України від 14.01.2000 №1391-XIV // zakon1.rada.gov.ua.
2. Про альтернативні джерела енергії: Закон України від 20.02.2003 №555-IV // zakon1.rada.gov.ua.
3. Про заходи щодо розвитку виробництва палива із біологічної сировини: Указ Президента України від 26.09.2003 №1094 // zakon1.rada.gov.ua.
4. Про затвердження Концепції Програми розвитку виробництва дизельного палива на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.2005 №576-р // zakon1.rada.gov.ua.
5. Про затвердження програми «Етанол»: Постанова Кабінету Міністрів України від 4.06.2000 №1044 // zakon1.rada.gov.ua.
6. Про порядок видачі свідоцтва про належність палива до альтернативного: Постанова Кабінету Міністрів України від 5.10.2004 №1307 // zakon1.rada.gov.ua.
7. Програма розвитку виробництва дизельного палива на період до 2010 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 22.12.2006 №1774 // zakon1.rada.gov.ua.
8. Директива 2003/30/ЄС Європарламенту й Ради Євросоюзу від 8.05.2003 // www.insat.org.ua.
9. Варченко О.М. Досвід державної підтримки бурякоцукрового виробництва у Швейцарії // Вісник аграрної науки: Науково-теоретичний журнал Української Академії аграрних наук. – 2006. – №10. – С. 74–78.
10. Водяніков О. Гармонізація національного законодавства України у сфері використання біологічного палива із правом ЄС // www.justinian.com.ua.
11. Задворний А.С. Державне регулювання цукрового виробництва // Економіка АПК. – 2006. – №9. – С. 65–70.
12. Інформаційно-аналітичні довідки // www.ukraineinfo.us.
13. Кравчук В., Равлюк В., Кравчук О. Нормативно-правова база щодо підтримки розвитку ринку біологічних видів палива з відновлювальної сировини // Теорія і практика ринків. – №1(2). – Львів: Українські технології, 2007. – С. 103–104.
14. Протченко Є. Государственная политика развития рынка биодизеля в Украине // Теорія і практика ринків. – 2007. – №1. – С. 105–107.
15. Ринок біопалива // Теорія і практика ринків. – 2007. – №1. – С. 98–102.

Стаття надійшла до редакції 10.10.2008.